

O strukturi človeškega mišljenja

BENJAMIN JURMAN

POVZETEK

Prvi del tega članka poskuša bralcu prikazati, kako pomembno je, da pri svojem mišljenju in reševanju problemov vedno uporablja vsakovrstne načine mišljenja, opušča vsakršne oblike znanstvenih in drugih predsodkov. Edino tako mišljenje je ustvarjalno in privede subjekta k cilju. Na tej predpostavki je oblikovan naš model mišljenja, ki izhaja iz dejstva, da trodimenzionalni prostor Zemlje determinira tudi trodimenzionalnost človeškega mišljenja. Tri koordinate tega miselnega prostora so: materialno-spiritualno, konkretno-abstraktno in resnično-izmišljeno. Če te koordinate vključimo v kocko dobimo ob ogliščih osem načinov človeškega mišljenja. Ti načini so v tekstu obrazloženi in konkretizirani. Iz modela kocke so nato izvedene povezave med temi načini mišljenja in njihov pomen, na tej osnovi pa produkti ustvarjalnega mišljenja. Končno je iz modela človeškega mišljenja izpeljana tudi njegova trojna uporabnost v praksi. Ta je vzgojno-izobraževalna, higiensko-mentalna in poklicno-svetovalna. Grafični prikazi v tekstu poskušajo ponazoriti abstraktne ideje avtorjevega modela človeškega mišljenja.

ABSTRACT

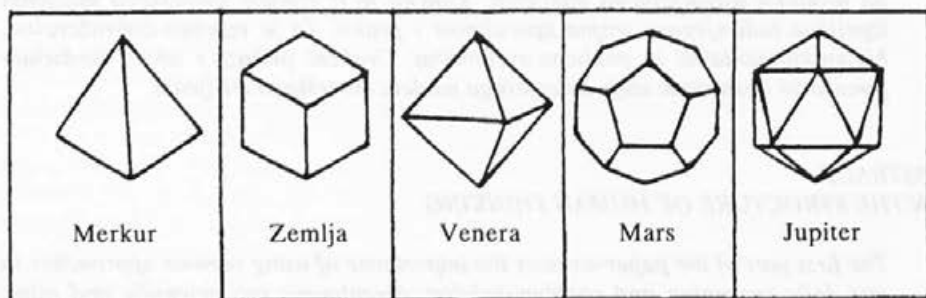
ON THE STRUCTURE OF HUMAN THINKING

The first part of the paper stresses the importance of using various approaches in our daily reasoning and problem-solving, abandoning any scientific and other prejudices. Only such thinking can be creative and bring the subject to his or her goal. Our model of thinking is based on this supposition and derived from the fact that three-dimensional human thinking is determined by the dimensionality of our planet. This thinking space has three coordinates: material-spiritual, concrete-abstract and real-invented. When set in the shape of a cube, these coordinates meet in eight corners, which represent eight modes of human thinking. In the paper, these modes are explained and specified. From the cube model, the relations between these modes and their meaning are deducted, as well as the products of creative thinking. Finally, three practical applications are derived from the model of human thinking: educational, hygienic-mental and occupational-counselling. The charts in the paper serve to illustrate the abstract ideas of the author's model of human thinking.

Ali je Zemlja kocka?

Znani angleški mislec, statistik, matematik in psiholog F. Galton je pripisoval Starim Grkom najvišjo stopnjo inteligentnosti med vsemi živečimi ljudstvi človeške civilizacije. V zvezi s tem se poraja vprašanje, zakaj jih je Galton cenil tako visoko. V čem so se Stari Grki v mišljenju razlikovali od ljudstev moderne dobe. Po našem mišljenju so Stari Grki razmišljali na ravni bistva stvari (logosa), medtem ko ljudje moderne dobe razmišljajo na nivoju njihove uporabe (tehne). Moderna znanost in tehnološka revolucija nista prinesli veliko novih zamisli, temveč sta omogočili le preverjanje tega, kar so namislili mnogo prej stari misleci. Iz teh razlogov se od Antike dalje problemi ne rešujejo na nivoju bistva stvari, ali pa so rešitve ostale tam, do koder je segla misel grških filozofov. Prav to je za nadaljnji razvoj človeka huda ovira. Stari Grki so praviloma namislili skoraj vse, s čimer se ukvarja moderna znanost, zakaj odprli so skoraj vse probleme narave, družbe in človeka, moderna znanost pa poskuša to dokazati ali ovreči, toda tudi v tem ni posebej uspešna, saj so mnogi problemi večdimenzionalni in se zdaj prikazujejo tako, zdaj drugače (Heisenbergovo načelo nedoločljivosti).

Ena najbolj zanimivih zamisli Starih Grkov je ideja o tem, da je Zemlja kocka. Pitagorejci so namreč trdili, da petim planetom našega osončja kolikor so jih takrat poznali (Merkur, Zemlja, Venera, Mars, Jupiter), ustreza pet idealnih geometrijskih teles (tetraeder, heksaeder, oktaeder, dodekaeder in ikozaeder).

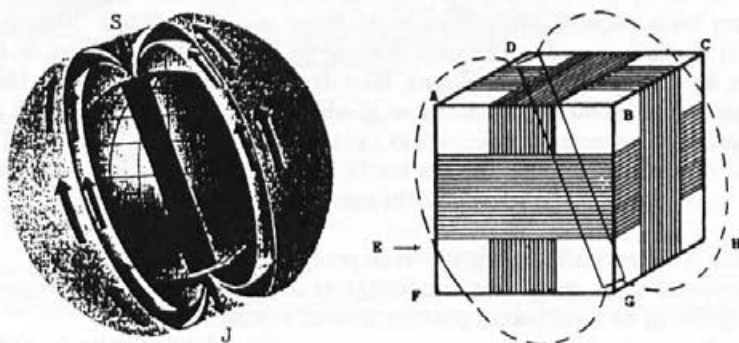

S tega vidika naj bi Zemlji ustrezala kocka oziroma njena strukta treh dimenzij prostora. V tej zvezi se odpira problem: ali ima Zemlja kot planet neko samosvojo notranjo strukturo, ki presega naša dosedanja znanja o njeni geofizični celoti? Problem je treba načeti najprej s filozofskega zornega kota. Kant trdi, da so za nas spoznavne le stvari "za sebe", nikakor pa ne stvari "po sebi". Sodobna znanost je osvojila to načelo in zato proučuje le stvari s fenomenološkega vidika, ne pa z vidika njihove notranje strukture. Eksistencialisti so naredili v spoznavni teoriji korak naprej in trdijo, da je človek sposoben z diskurzivnim mišljenjem in intuicijo prodreti tudi v strukturo stvari. Charden na tej osnovi ugotavlja, da manifestna (zunanja) projekcija stvari ne ustreza hkrati njeni latentni (notranji) strukturi.

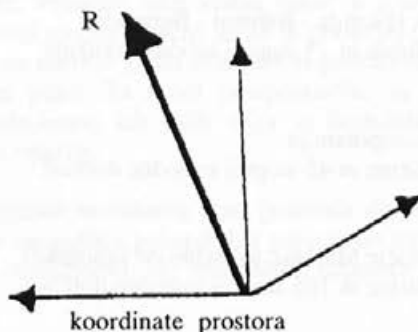
S tega vidika bi bilo mogoče sprejeti hipotezo, da je Zemlja po svoji notranji strukturi kocka. Pozitivistična znanost tega seveda ne more sprejeti, zakaj neizpodbiten dokaz je, da je Zemlja kroglast planet, ki se vrti okoli Sonca. Neizpodbitno dejstvo je, da je Zemlja okrogla, kar pomeni, da so se Pitagorejci zmotili. Lahko je tak sklep tudi prenačilen. Res je, da dobi vsako nebesno telo pod delovanjem lastne gravitacije, ko se

spreminja iz plinastega v trdo, obliko krogle, vendar to še ne pomeni, da njegova notranja struktura ne bi mogla biti nekaj čisto drugega. To seveda pomeni, da z določenim tveganjem lahko sprejmemo hipotezo, da je Zemlja po svoji notranji strukturi kocka. Poglejmo, ali je kaj na tem. Dokaza, da je tako, sta po našem mišljenju vsaj dva, zato ju bomo skušali navesti:

1. V vsaki enciklopediji Zemlje dobimo trditev, da je zemeljsko magnetno polje podobno polju, ki bi izviral iz velikanskega naravnega paličastega magneta, položenega skozi zemeljsko središče, pri čemer je magnetna os nagnjena pod majhnim kotom proti geografski osi. To nam nazorno pokaže slika na levi strani, medtem ko slika na desni strani poskuša dokazati, da popolnoma enak efekt dosežemo, če pojmujeemo zemljo kot kocko. Celo več izvemo, iz tega modela je mogoče razbrati, zakaj je tako:

Gornjo desno sliko želimo pojasniti s preprostim poskusom, ki smo ga opravili v ta namen. Na železno kocko smo navili tuljavo in to v vseh treh dimenzijah kocke, pri čemer smo navoje bakrene žice navijali vedno v isto smer. Vse tri tuljave so navite neprekinjeno z isto žico tako, da ostaneta na kraju dva konca. Če ju spojimo s poloma električne baterije, nam vsaka dimenzija kocke daje svoje magnetno polje v smislu paličastega magneta. Toda spričo delovanja treh enakovrednih paličastih magnetov, ki stojijo drug na drugega kot srednjice kocke, to je pod pravim kotom, pride do združevanja vseh treh magnetnih sil v eno, in to po vektorskem načelu sestavljanja sil, kot nam nakazuje naslednja slika:

S tem dobimo en paličast magnet v telesni diagonali kocke z veliko močjo in z enakim delovanjem kot v primeru Zemlje kot krogle. Žal ne moremo pojasniti, kaj bi v osrčju zemlje ustrezalo električnemu toku in navitju, ki pri naši tuljavi ustreza trem magnetnim poljem, obstaja pa verjetnost, da prav ta polja opredeljujejo trodimenzionalni prostor.

2. Če sprejmemo hipotezo, da je zemlja kocka, moramo najprej opredeliti, kako stoji v prostoru. Po našem mišljenju stoji na oglišču G (glej sliko), pri čemer je telesna diagonala G-D nagnjena iz vertikale za 11 stopinj. Pri tem pomeni oglišče G zemeljski jug, oglišče D zemeljski sever. Oglišča A-C-E so na severni polobli v razmaku po 120 stopinj, oglišča B-F-G pa na južni polobli v enakem razmaku. Zamik med oglišči kocke na severni in južni polobli je 60 stopinj. Sever in jug kocke kot Zemlje ni bilo težko določiti. Problem se je pojavil, ko je bilo treba določiti ostala oglišča. Problem smo rešili najprej tako, da smo predpostavili, da bodo ta oglišča ležala 30 stopinj južne širine, zakaj kocka je pravilno geometrijsko telo in oglišča se projicirajo na kroglo ne glede na to, ali ji je ta vrtana ali očrtana, tako da se lok sever-jug, ki tvori 180 stopinj, razdeli enakomerno po 60 stopinj. S tem se je odprlo še dodatno vprašanje, ali je krogla, kot zunanji videz planeta Zemlje, kocki, kot latentni strukturi Zemlje, vrtana ali očrtana. Če ji je vrtana, potem oglišča kocke niso na površju zemlje, temveč nekje v stratosferi, če ji je očrtana, pa so na površju zemlje.

Oglišče A smo določili s pomočjo dveh predpostavk, in sicer:

- na tej točki se na zemlji dogajajo pojavi, ki so nenavadni
- to oglišče ni na zemeljskem površju, temveč v stratosferi.

Tema dvema predpostavkama ustreza na severni polobli Zemlje še najbolj Bermudski trikotnik. Tu se dogajajo nenavadni pojavi izginotja zračnih in vodnih plovil, časovne razlike in podobno. Berlitz, ki je o tem pisal v svojih knjigah, trdi, da ti pojavi segajo daleč v stratosfero, dogajajo pa se tudi na morju in pod njegovo površino. Iz tega bi bilo sedaj mogoče zaključiti, da je Zemlja kot krogla kocki vrtana. Oglišče A se nahaja nekje v stratosferi, kjer prehaja ta v vesoljski prostor. Oglišče projicira na površino nekakšen trikotnik in v njem se odvijajo ti pojavi.

S tem ko smo opredelili oglišče A, izračun ostalih oglišč ni bil več težaven. Izračunali smo jih takole:

Oglišče A:

Bermudski trikotnik (Florida - Bahami - Bermudi)
30 stopinj severne širine in 75 stopinj zahodne dolžine

Oglišče C:

Bližnji Vzhod in Mezopotamija
30 stopinj severne širine in 45 stopinj vzhodne dolžine

Oglišče E:

Hudičevo morje (Otočje Mariani, vzhodno od Japonske)
30 stopinj severne širine in 165 stopinj vzhodne dolžine

Oglišče B:

Južni Atlantik (zahodno od južne Afrike - otok Sv. Helena)
30 stopinj južne širine in 15 stopinj zahodne dolžine

Oglišče H:

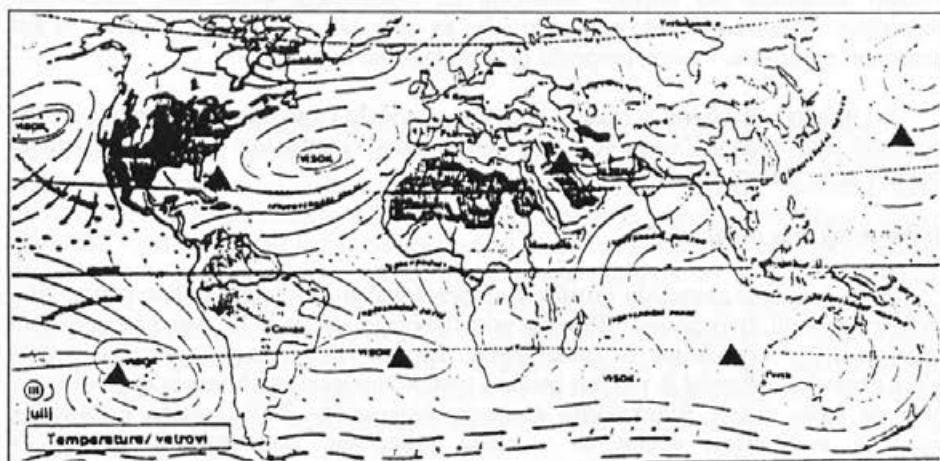
Indijski ocean (zahodno od Avstralije)

30 stopinj južne širine in 105 stopinj vzhodne dolžine

Oglišče F:

Južni Pacifik (zahodno od Južne Amerike)

30 stopinj južne širine in 135 stopinj zahodne dolžine.

Dejstvo je, da je eno samo oglišče na kopnem, ostala so na morju. Točke teh oglišč smo sicer izračunali na geografsko mrežo, toda nahajajo se v stratosferi. Predpostavljali smo, da se na vseh teh točkah dogajajo določeni pojavi, ki se drugod ne, toda to drži le deloma. Za Bermudski trikotnik in Hudičevo morje veljajo nenavadni pojavi izginotja plovil, prav tako pa se v tem območju tudi porajajo hudi orkani. Zadnja značilnost velja tudi za oglišče H, ki je nekje zahodno od Avstralije. Za oglišči B in F nam niso poznani nobeni posebni pojavi. Oglišče C, to je Mezopotamija - Bližnji Vzhod, pa je znano po zibelki človeške civilizacije in po večnih vojnah.

Enciklopedija Zemlje trdi, da zračni tokovi gibljejo morske tokove, kar je tudi logično obrazloženo. Toda možna je tudi drugačna razlaga. Predpostavljamo, da sile, ki izvirajo iz oglišč kocke, vrtinčijo tako vodne mase in s tem ustvarjajo prijemališče morskih tokov, kakor tudi gibljejo zračne mase in oblikujejo vetrove pasate, prav tako pa tudi orkane. Te sile ne morejo gibati trdne snovi podmorskih geoloških plasti, lahko pa gibljejo tekočine in pline. Ta misel predpostavlja, da iz oglišč kocke izhajajo nekakšne magnetne turbulence, kar sicer velja za Bermudski trikotnik in Hudičevo morje, druge pa tega ni opaziti.

Ali obstajajo magnetne turbulence, smo poskusili dokazati z našo tuljavo, navito na kocki, s tem da smo na oglišča polagali list papirja, na katerem so bili opilki. Skozi tuljavo smo spuščali enosmerno ali izmenično napetost, toda opazili nismo nič posebnega.

Končno se moramo vprašati: Ali smo kaj dokazali? Ne prav veliko. Dokazali smo, da je lahko Zemlja paličast magnet, četudi je kocka, in obrazložili smo, zakaj je tako.

Morda so sile, ki ustvarjajo trodimenzionalni magnet, odraz nekih napetosti, ki se pojavljajo v barisferi, litosferi in atmosferi Zemlje. Ne moremo se šteti za strokovnjake s tega področja, zato stvari ostanejo odprte. Nakazali smo tudi, kje bi lahko bila oglišča Zemlje kot kocke, ter opozorili na nekatere pojave, ki se dogajajo v teh točkah. Pri tem smo uporabili vrsto različnih načinov mišljenja, od mističnega pa do popolnoma eksaktnega. Naš cilj ni bil v tem, da dokažemo, da je Zemlja kocka, temveč da pokažemo, da ustvarjalno mišljenje ne samo dopušča, temveč tudi nujno zahteva uporabo najrazličnejših načinov mišljenja ter odklanjanje karšnihkoli znanstvenih predsodkov. Samo en delček znanja, ki smo ga uporabili v miselnem procesu, bi kot znanstveni predsodek v celoti preprečil celotno miselno izvajanje.

Pri našem nadaljnjem izvajanju razprave o modelu človeškega mišljenja ne bomo upoštevali trditve, da je Zemlja kocka, gradili pa bomo razmišljanje na trodimenzionalni strukturi zemeljskega prostora.

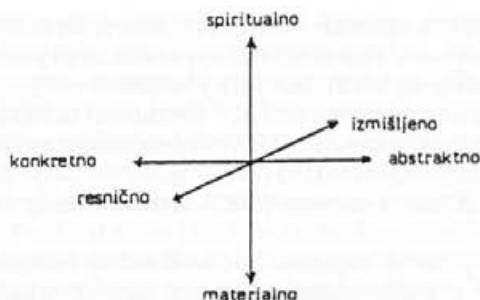
Model strukture mišljenja

Brez dvoma je zemeljski prostor trodimenzionalen in to dejstvo determinira tako mrtvo kakor tudi živo prirodo. Posebej pomembno je, da so te tri dimenzije prostora druga na drugo pravokotne in enakovredne. Človek kot inkarnacija najvišje razvite oblike materije na Zemlji je v celoti prežet s temi komponentami prostora in ga drugače sploh ne more dojeti. Binokularno gledanje, kinestetična čutila, slušna lokalizacija zvoka in vestibularni aparat so v celoti prilagojeni dojetju in gibanju v trodimenzionalnem prostoru. To pomeni, da je ves zaznavni svet človeka trodimenzionalen, na teh zaznavah oblikovani pojmi imajo tudi to dimenzijo in predpostaviti bi bilo mogoče, da je v človekovem intelektu ves ta pojmovni material spravljen po nekem prostorskem ključu, ki ustreza trem dimenzijam prostora.

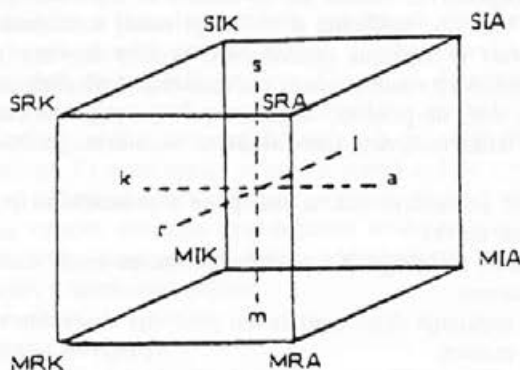
Teoretični fiziki trdijo, da ima prostor od tri do deset dimenzij. Kocka ima na primer tri dimenzije, ikozaeder jih ima deset. Če predpostavljamo, da bi človek kot astronaut naletel v vesolju na planet z drugačnimi dimenzijami, kot jih ima zemlja, bi bil deležen pri zaznavanju tega prostora senzacij, ki jih sploh ne bi mogel razumeti, prav tako pa bi bilo gibanje v takem prostoru zanj skoraj nemogoče. Preprosto povedano, ne bi mogel dojeti odnosa med stvarmi, ki bivajo v večdimenzionalnem prostoru, kajti njegov mehanizem intelekta in telesa je prilagojen na trodimenzionalni prostor. Nobenega dvoma ni, da čakajo človeka v prihodnosti, ko se bo podal v vesolje, prav preskušnje te vrste.

Če so torej čutila prirejena pri človeku tako, da mu omogočajo pravilno dojetje pojavov in stvari le v trodimenzionalnem prostoru in počiva na tem tudi celotna človekova percepcija, obstaja tudi velika verjetnost, da na tem temelji tudi človekovo mišljenje. To pomeni, da je človekovo mišljenje zaprto v trodimenzionalno dojetje sveta, ali drugače, človek kot najvišje razvito bitje na Zemlji nosi v svojem mišljenju njeno trodimenzionalno strukturo.

Mišljenjski prostor ni stvaren, temveč subjektiven, zato tudi dimenzije prostora ne predstavljajo neko kvantiteto mišljenja, pač pa kvaliteto. Po našem mišljenju so te kvalitete tri in izrazili jih bomo v dialektičnem protislovju:

Teh kvalitete racionalno ne moremo obrazložiti, ker smo jih postavili popolnoma intuitivno, zdelo pa se nam je, da bi nekako ustrezale. Če vnesemo te kvalitete kot središčnice v kocko, se nam začne oblikovati mišljenjski prostor oziroma model strukture človekovega mišljenja. Izbira nekega modela, za pojasnitev določenih funkcij intelekta, v psihologiji ni nekaj novega, saj si ga je iz astronomije prav tako sposodil tudi Guilford, ko je oblikoval model človekovega intelekta na osnovi svoje teorije sposobnosti. Naš model se seveda od tega razlikuje po vsebini in namenu, vendar ga prav tako povzemamo iz astronomije, toda iz astronomije Pitagorejcev, ki je videti z zornega kota današnjega časa nekoliko mistična, vendar je za sam model to brez pomena. Kakor hitro ga postavimo, in tako se je zgodilo tudi Guilfordu, model sam determinira komponente svoje strukture ne glede na to, ali so resnične ali ne. Grafično bi ga ponazorili takole:

V ogliščih kocke se posamezni poli kvalitete mišljenja združujejo in te integracije dajo posamezne dimenzije človekovega mišljenja, oziroma načine mišljenja. Gre preprosto za to, na kakšen način lahko razmišlja človek o neki stvari ali pojavu. Dimenzije mišljenja so na tem nivoju obrazložitve modela mišljenja oblikovane popolnoma abstraktno. Da bi model mišljenja konkretizirali v njem opredelili strukturo dimenzij, se je bilo treba vprašati, kakšnemu načinu mišljenja ustreza pri človeku posamezna dimenzija v oglišču tega modela. S tega vidika smo model dolgo opazovali in ga skušali analizirati. Šlo je za to, kako bi na primer poimenovali mišljenje, ki vsebuje naslednje kvalitete: materialno, resnično in konkretno. Končno smo s pomočjo temeljitega proučevanja teh dimenzij, izraženih s kraticami kvalitete mišljenja, le oblikovali fenomenološke načine mišljenja, in sicer:

- materialno, resnično, konkretno (MRK) - zdravorazumsko mišljenje

- materialno, resnično, abstraktno (MRA) - rezonirajoče mišljenje
- materialno, izmišljeno, abstraktno (MIA) - animistično mišljenje
- materialno, izmišljeno, konkretno (MIK) - eidetsko mišljenje
- spiritualno, resnično, konkretno (SRK) - inventivno mišljenje
- spiritualno, resnično, abstraktno (SRA) - spekulativno mišljenje
- spiritualno, izmišljeno, abstraktno (SIA) - mistično mišljenje
- spiritualno, izmišljeno, konkretno (SIK) - artistično mišljenje

Da bi pri tem ne prišlo do nejasnosti, bomo te načine mišljenja poskušali ustrezno opredeliti, vendar ne v tradicionalnem pomenu, temveč tako kot se pojavljajo v razmišljanju sodobnega človeka.

Zdravorazumsko mišljenje je izkustveno mišljenje, ki se čvrsto drži zakonitosti, ki delujejo v naravi, družbi in v človeku. Je logično in dobro povezano z dialektiko prakse. Rezonirajoče mišljenje ima reflektivno naravo, je modrovanje in razglabljanje, ki ga sproščajo stvarne situacije. Animistično mišljenje vključuje predpostavko, da ima vsaka stvar ali predmet svojo "dušo" oziroma "osebnost", zato se sme z njo ravnati samo tako, da se ohranja njeno bistvo. Eidetsko mišljenje je doživljajsko mišljenje, navezano na živahne predstave (sinestezijske, eidetske slike), povsem subjektivno in slabo povezano z objektivno stvarnostjo. Inventivno mišljenje je vezano na iznajdljivost, duhovitost in domiselnost, ki vodijo k inovacijam, iznajdbam in izumom, spoštuje zakonitosti stvarnosti, vendar pušča povsem odprto pot tudi fantaziji, je predvsem ustvarjalno mišljenje na tehničnem področju. Spekulativno mišljenje je abstraktno in teoretično mišljenje, polno predpostavk, ločeno od stvarnosti in izkušenj, pogosto nadčutno in izrazito racionalno. Mistično mišljenje je mišljenje zunaj formalnologičnih zakonov, je skrivnostno, intuitivno in razumu nedostopno, resnico dojema mimo stvarnosti in izkušenj, je zrenje nadizkustvenih svojstev univerzuma. Artistično mišljenje je mišljenje polno prispodob in slik, ni posebno logično, pač pa pogosto čustveno obarvano, z miselnimi preskoki, lahko tudi virtuožno, običajno vezano na predmet raznih umetnosti.

Poskusili bomo ponazoriti vsa ta mišljenja s praktičnimi primeri, ki jih bomo izrazili s posameznimi stavki:

- zdravorazumsko mišljenje /Ko pokaže barometer visok zračni tlak, vedno sledi nekaj dni lepega vremena.
- rezonirajoče mišljenje /Ena mati lahko preživlja deset sinov, deset sinov pa ne more preživljati ene matere.
- animistično mišljenje /Kmet sinu: Umakni tnalno z dežja pod napušč.
- eidetsko mišljenje /Vedno kadar poslušam Smetanovo simfonijo Moja domovina, se mi pred očmi prikažejo prekrasni zeleni gozdovi in bistre reke.
- inventivno mišljenje /Iz teh deščic bi lahko napravil otroku lepo igračo.
- spekulativno mišljenje /Če bi imel dovolj dolg vzvod in trdno oporo točko v vesolju, bi lahko vrgel Zemljo s tečajev.
- mistično mišljenje /Človekova duša je neumrljiva, po njegovi smrti se ponovno utelesi v drugem človeku.
- artistično mišljenje /Violinist je odigral sonato na virtuozen, subtilen in temperamenten način.

Kljub temu da je med načini mišljenja velika razlika, je treba razumeti, da vsi vodijo k ustvarjalnosti.

Med posameznimi načini mišljenja obstaja določena povezava, ki jo v modelu strukture človeškega mišljenja omejujejo posamezne ploskve. Po dve nasprotni ploskvi nakazujeta tudi dve vrsti nasprotnih načinov mišljenja. Ta moment ustvarjajo dialektično nasprotujoče si osi modela. Tako je zdravorazumsko, rezonirajoče, animistično in eidetsko mišljenje trdno povezano s stvarnostjo, medtem ko je inventivno, spekulativno, mistično in artistično mišljenje bolj plod manipulacije človeka s simboli in pojmi, ki so na stvarnost manj vezani in bolj pod vplivom fantazije in človekove motivacije. Po drugi strani je zdravorazumsko, rezonirajoče, spekulativno in inventivno mišljenje izrazito razumsko in logično objektivno mišljenje, za razliko od eidetskega, artističnega, mističnega in animističnega mišljenja, ki vključuje čustveno komponento ter poudarjeno subjektivnost. Končno imamo še tretje nasprotje, in sicer zdravorazumsko, inventivno, artistično in eidetsko mišljenje, ki je izrazito orientirano konkretno in rezonirajoče, spekulativno, mistično in animistično mišljenje, ki je povsem orientirano abstraktno.

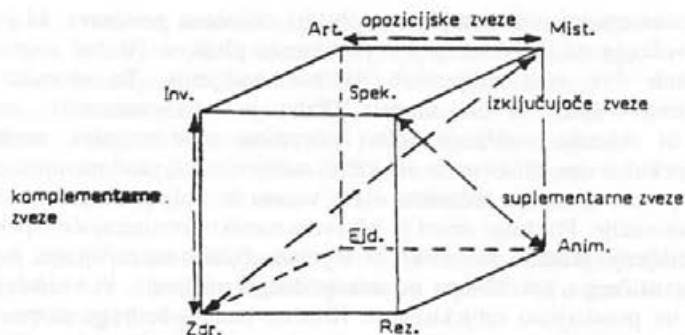
Končno nas v modelu zanima še sečišče vseh treh osi. Iz njega namreč izhaja vseh osem načinov mišljenja. Po našem mnenju mišljenje človeku ni dano ob rojstvu, temveč se razvije iz neke praosnove, ki je sestavljena iz instinktov in nagonov in je hkrati podlaga tudi človekove podzavesti. V tej točki v začetku čustveno in intelektualno ni diferencirano, pač pa ravno obratno. Ti dve funkciji sta integrirani v trdno celoto, ki v vsem determinira reakcije dojenčka. Z diferenciacijo emocionalne in intelektualne funkcije ter posebej s socializacijo otrok ta nagonska celovitost razpade, ostane pa od nje nekaj, kar še vedno povezuje emocionalno in intelektualno funkcijo s človekovo podzavestjo. To prijemališče bomo imenovali intuicija. Pri nekaterih subjektih se ta zveza mišljenja z intuicijo s starostjo izgublja, pri drugih pa se ohranja v vsej svoji polnosti. Večinoma jo pri odraslih prekrije razum, posebej to velja za moške subjekte, medtem ko je pri ženskah znatno bolj prisotna. Očitno je, da ostanejo emocije znatno bolj povezane z intuicijo in s tem tudi s podzavestjo. Intuicijo bi bilo mogoče definirati kot neposredno dožemanje bistva stvari mimo njihovih pojavnih oblik, brez logičnega sklepanja in brez analize. Ta apercepcija je predzavestna in šele z racionalno analizo je mogoče konkretizirati in opredeliti elemente pojmov, ki jih vsebuje. Na tej osnovi sloni verifikacija na osnovi intuicije opredeljenih stvari in pojavov, ki jo subjekt prilagodi kot sintezo duhu časa in obstoječim pogledom na svet. Tu gre za prevod predzavestnih simbolov v konkretne pojme.

Produkti ustvarjalnega mišljenja

Ustvarjalnosti človekovega mišljenja ni mogoče razumeti brez sinteze, ki jih lahko tvorijo različni načini mišljenja, gledano z vidika modela mišljenja. Načini človekovega mišljenja so v modelu, kakor ga prikazujemo, v določenih medsebojnih povezavah. Te povezave so:

- komplementarne
- suplementarne
- opozicijske
- izključujoče

Nazorno nam to pokaže naslednji grafični prikaz:

Komplementarne zveze (vertikalne stranice kocke) povezujejo po dva načina mišljenja, od katerih je eden na predmetni ravni mišljenja, drugi pa na simbolni. Praviloma velja, da simbolna dimenzija izvira iz predmetne. V to kategorijo spadajo zveze naslednjih načinov mišljenja:

- zdravorazumsko/inventivno mišljenje
- rezonirajoče/spekulativno mišljenje
- animistično/mistično mišljenje
- eidetsko/artistično mišljenje.

Sinteza dveh komplementarnih načinov mišljenja ima ustvarjalni značaj v tem, da vedno vključuje miselni preskok s predmetnega nivoja na simbolni ali obratno. V prvem primeru ima ta sinteza značaj posploševanja, v drugem pa konkretizacije.

Suplementarne zveze (diagonale ploskev kocke) povezujejo po dva načina mišljenja, ki nista sorodna, od katerih sta oba lahko na predmetni ravni ali na simbolni ravni. Lahko pa je eden na predmetni, drugi pa na simbolni ravni. V vseh treh primerih se pojavlja miselni preskok, pri katerem se ista miselna vsebina obravnava z dveh različnih aspektov. Suplementarne povezave tečejo v obeh smereh recipročno in vedno nakazujejo nov vidik miselne vsebine (pojmov).

Suplementarne povezave na predmetnem nivoju mišljenja:

- zdravorazumsko/animistično mišljenje
- rezonirajoče/eidetsko mišljenje

Suplementarne povezave na simbolnem nivoju mišljenja:

- inventivno/mistično mišljenje
- spekulativno/artistično mišljenje

Suplementarne povezave s predmetnega na simbolni nivo mišljenja:

- zdravorazumsko/spekulativno mišljenje
- rezonirajoče/mistično mišljenje
- animistično/artistično mišljenje
- eidetsko/inventivno mišljenje

Ustvarjalnost pri suplementarnem povezovanju dveh načinov mišljenja je vedno v odkrivanju nove dimenzije istih miselnih vsebin.

Opozicijske zveze (horizontalne stranice kocke) povezujejo po dva načina mišljenja, od katerih sta oba na predmetni ravni ali oba na simbolni, njuni izhodišči nista sorodni, sta pa enakovredni. Tudi tu gre za miselni preskok, pri katerem se miselna vsebina lahko obravnava z dveh različnih aspektov, toda ta preskok je mnogo manjši kot pri suplementarnih povezavah. Miselne vsebine se obravnavajo s kontrarnega aspekta (ali tako ali tako):

- zdravorazumsko/rezonirajoče mišljenje
- inventivno/spekulativno mišljenje
- rezonirajoče/animistično mišljenje
- spekulativno/mistično mišljenje
- animistično/eidetsko mišljenje
- mistično/artistično mišljenje
- eidetsko/zdravorazumsko mišljenje
- artistično/inventivno mišljenje

Tudi v tem primeru so povezave dveh načinov mišljenja recipročne in tečejo lahko v obe smeri. Pri suplementarnih in opozicijskih povezavah so možne tudi sinteze, kjer je pri miselnih vsebinah del zgradbe podprt z vidikom drugega načina mišljenja, ali pa se v zgradbi oba medsebojno prepletata.

Izključujoče zveze (telesne diagonale kocke) predstavljajo take povezave dveh načinov mišljenja, ki so si navidezno v protislovju. Videti je, kakor da povezave sploh niso možne. Običajni ljudje lahko razmišljajo le na eden ali na drugi način mišljenja, nikoli pa ne uvidijo povezave. Ravno v povezavi dveh izključujočih načinov mišljenja se v bistvu skriva visoka stopnja ustvarjalnosti:

- zdravorazumsko/mistično mišljenje
- rezonirajoče/artistično mišljenje
- animistično/inventivno mišljenje
- eidetsko/spekulativno mišljenje

Tudi tu tečejo povezave obeh načinov mišljenja v obe smeri, to je s predmetnega na simbolni nivo ali obratno. Miselni preskok je tu tako velik, da je mogoče videti le njegov začetek in njegov konec, vse ostalo se nekje izgubi skozi intuicijo in skozi podzavest. Sinteza, ki nastane, tako korenito spremeni miselno vsebino, kakor če bi človek iz kamna naredil kruh. Sposobnost tako visoke stopnje ustvarjalnega mišljenja je dana le izjemno nadarjenim ljudem. Tako za Newtona trdijo, da je imel alkimistični laboratorij, kjer je mistično razmišljal o vesoljskih silah, nato pa iz tega oblikoval najbolj prozaične zakone mehanike. Nostradamus pa je na podoben način napovedoval zgodovino človeštva za nekaj tisočletij naprej.

Prav zadnji primer pri izključujočih povezavah dveh načinov mišljenja, ko miselni preskok v vsem svojem srednjem delu nekam ponikne, opozarja, da gola sinteza dveh načinov mišljenja ni edini kazalec ustvarjalnosti človeka. Vedeti je treba, da so vsi načini mišljenja, eni bolj in drugi manj, ostali povezani z intuicijo, toda od človeka je odvisno, ali bo pri razmišljanju uporabil to povezavo ali ne. Na tej točki, domnevamo, prihaja spet do razlike v mišljenju visoko inteligentnih in nadarjenih ljudi. Ti drugi po našem mišljenju pri razmišljanju veliko pogosteje kot inteligentni uporabljajo intuicijo. Zaradi tega so pri njih produkti mišljenja v kvaliteti toliko bolj različni.

Že v prejšnjih poglavjih smo opredelili kot produkte ustvarjalnega mišljenja sklep, inovacijo, iznajdbo ali odkritje in izum. Razumljivo je, da se v vseh teh produktih manifestira človekova ustvarjalnost na taki ali drugačni ravni, predvsem pa na višji ali nižji, če gledamo z vidika zahtevnosti. Zaradi lažjega razumevanja bomo te produkte ponazorili z našim modelom mišljenja, še prej pa jih bomo skušali definirati:

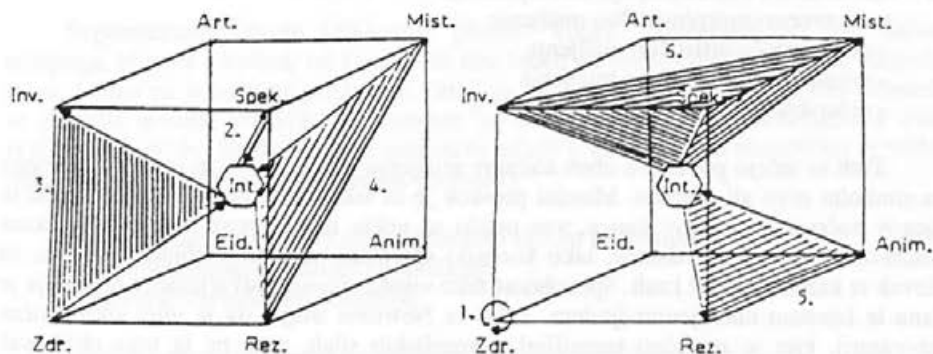
- sklep je logičen zaključek razmišljanja znotraj nekega načina človekovega mišljenja;

- inovacija je produkt človekovega razmišljanja, ki nastane na osnovi povezave med nekim načinom človekovega mišljenja in intuicijo; človeku se nekaj dozdeva, da bi lahko bilo drugače, ali pa sumi, da je obstoječa rešitev edina pravilna, z inovacijo pa preuredi, prerazporedi ali drugače oblikuje nek red, zakonitost ali predmet;

- iznajdba je produkt človekovega razmišljanja, izvirajočega iz polja, ki ga omejujeta dva načina človekovega mišljenja v komplementarni, suplementarni ali opozicijski zvezi in intuicije. Iznajdba predstavlja odkritje neke zakonitosti v stvarnosti, ki jo je obstoječe znanje že nakazovalo, vendar je na tem mestu zijala v njem še bela lisa;

- izum je produkt človekovega razmišljanja, izvirajočega iz prostora, ki ga omejujejo trije načini človekovega mišljenja in intuicija; vsi trije načini mišljenja se vedno nahajajo na simbolni ravni, nikoli pa ne na predmetni, zato ima izum vedno značaj ideje na tehničnem, družboslovnem, umetniškem ali drugem ožjem področju, ki razširja človekovo znanje na področje neobstoječega.

Te naše predpostavke bi bilo mogoče z našim modelom človeškega mišljenja prikazati grafično takole:

Opozarjamo, da produkte človekovega mišljenja nikakor ne jemljemo v tradicionalnem pomenu, to je zgolj na tehničnem področju. Po našem mišljenju so namreč ti produkti neodvisni od vsebine razmišljanja in so bolj odraz zahtevnosti forme razmišljanja. V tem smislu zato naletimo nanje zanesljivo na vseh področjih človekove dejavnosti, nikakor pa ne samo na tehničnem.

Ostale uporabne vrednosti modela človeškega mišljenja

V tem prispevku smo oblikovali in tudi uporabili model človeškega mišljenja predvsem zato, da bi s tega vidika osvetlili produkte ustvarjalnega mišljenja, po drugi strani pa da bi pokazali razlike med nadarjenimi in visoko inteligentnimi na tem

področju. S tem vsebine in nanjo vezano uporabnost tega modela še zdaleč nismo izčrpali. Ob proučevanju tega modela so se kot nusprodukti pokazale tri uporabnosti, in sicer:

- vzgojno-izobraževalna
- mentalno-higienska
- poklicno svetovalna

Po našem mišljenju pa s tremi uporabnimi komponentami modela človeškega mišljenja njegova uporabna vrednost še zdaleč ni izčrpana.

Celovitost človeškega mišljenja je v tem, da pri razmišljanju, učenju in sploh pri reševanju problemov uporablja vse načine mišljenja, bodisi posamično in sukcesivno ali v kombinacijah, pri čemer mu to narekuje narava problema. To velja toliko bolj takrat, ko se pojavijo miselne blokade, zato je zamenjava načina mišljenja tedaj edini moment, ki odpira človeku pot naprej. Sodobni človek ne misli celovito, niti ni vzgojen v tej smeri, da bi menjal načine mišljenja, ko se mu miselni prostor zapre. Vzgojno-izobraževalni sistem razvijajo pri učencih le tiste načine mišljenja, ki so pogojeni z objektivno logiko (zdravorazumsko, rezonirajoče, spekulativno in inventivno mišljenje), drugi načini mišljenja imajo manjvreden značaj (eidetsko, animistično, artistično mišljenje), ali pa so proglašeni za nedostojne (mistično mišljenje). Zaradi vsega tega je kognitivna sfera takega človeka izravnatežena, vrsta problemov je za človekovo mišljenje nedostopnih, najhuje pri tem pa je, da je zaradi tega bistveno upočasnen razvoj človeštva. Brez dvoma glavno krivdo pri tem nosita vzgoja in izobraževanje, ki izhajata iz napačnih idejnih predpostavk, ali pa vključujeta pomembne predpostavke, ki imajo značaj znanstvenih predsodkov. Teh napak pa nikakor niso delali Stari Grki, ki so razvijali vse načine mišljenja in jih zato Galton z vso upravičenostjo razvršča med najbolj inteligentne ljudi sveta.

Očitno je, da bi moral vsak vzgojno-izobraževalni sistem že od predšolske stopnje dalje razvijati vseh osem načinov mišljenja pri vsakem učencu. Na tej osnovi bi oblikoval ljudi z mnogo bolj fleksibilnim mišljenjem, kakor nam to uspeva doslej. Odkriti bi bilo treba, kakšno vrednost ima za razvoj njegove osebnosti posamezen način mišljenja. Na primer: animistično mišljenje se pri večini otrok pojavlja že v zgodnjem otrostvu. Zanj je značilno, da vsaki stvari ali pojavu pripisuje osebnost oziroma jih personalizira. Če bi na ta personalistični moment z vzgojo nadgradili spoštovanje njihove svojskosti, bi tako večkratno podaljšali življenjsko dobo igrač, orodja, inventarja in naprav, da ne govorimo o tem, kako hitro bi reševali probleme ekologije. Animistični način mišljenja bi namreč zgradil del karakternih potez otroka, učenca in kasnejšega delavca in državljana, ki bi se odražale v pravilnem odnosu tega človeka do narave in produktov človekovega dela. Prepričani smo, da bi bilo mogoče tudi drugim načinom mišljenja odkriti podobno vrednost, ki bi jo potem uporabili v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Sodobni človek ni niti najmanj uravnotežena struktura. Kot smo že navedli, je njegova kognitivna sfera izravnatežena, emocionalna je pogosto nestabilna, socialne obremenitve in pritiski pa postanejo s starostjo vedno bolj obremenjujoči. Zaradi tega se lahko zgodi, da pride do sprememb v integraciji osebnosti človeka, ki v povratnem vplivu lahko spremenijo delovanje kognitivnih in emotivnih funkcij tako, da bi začele delovati patološko z vidika mentalne higiene. V primeru znatno večjih anomalij v integraciji osebnosti bi bilo mogoče pričakovati iztirjenje kognitivnih in emotivnih funkcij, čemur bi sledil izbruh duševne bolezni. V tem primeru tudi mišljenjski prostor

človeka zgubi pravilnost (ortogonalnost) in postane drugačen (poševnokoten). Kakorkoli že, trdimo lahko, da je za področje psihiatrije to nov vidik razumevanja duševnih bolezni.

Na osnovi pravilnega razumevanja načinov mišljenja, ki jih nakazuje naš model, bi bilo mogoče oblikovati test za njihovo merjenje. Ta instrument bi skozi ustrezne postavke meril vseh osem načinov človekovega mišljenja, in to na manifestni ravni. Rezultate bi bilo mogoče uporabiti pri poklicnem usmerjanju učencev in odraslih. Tak instrument bi dal najprej profil razvitosti posameznih načinov pri danem subjektu, iz katerega bi bilo razvidno, na katerem področju je ta subjekt močan in na katerem šibak. To informacijo bi bilo mogoče prav tako izkoristiti v vzgojno-izobraževalnem procesu, da bi z njeno pomočjo pomagali razvijati otroku tudi tiste načine mišljenja, ki so okrnjeni zaradi neugodnih okoliščin miljeja. Po drugi strani pa bi profil načina mišljenja pokazal, h kakšni grupi poklicev gravitira ta učenec. Idealna struktura človeškega mišljenja, ki je grajeno na treh kvalitetah (materialno-spiritalno, resnično-izmišljeno in konkretno-abstraktno) je harmonično delujoča celota. Kvalitete mišljenjskega prostora so med seboj enakovredne in delijo ta prostor pod pravim kotom. Če pride do razlik, se pojavita v kognitivni sferi dve vrsti sprememb:

- lahko se poveča ali zmanjša po en, dva ali celo trije kraki obstoječih kvalitete v mišljenjskem prostoru, zaradi česar postane mišljenjski prostor izravnotežen, čeprav je še vedno normalen (ortogonalen);

- poleg tega se lahko spremenijo tudi koti med posameznimi kvalitetah mišljenja, pri tem se ortogonalni prostor spremeni v poševnokotnega, kar pomeni, da se pojavi drugačno mišljenje.

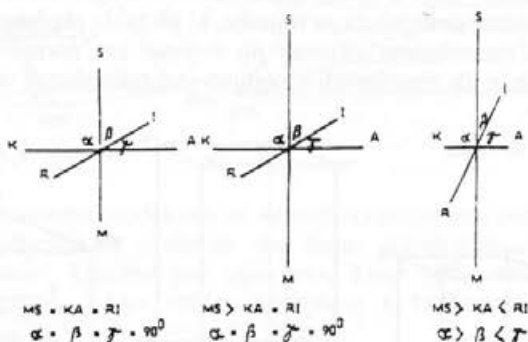
V obeh primerih je mišljenje znotraj tako spremenjenih mišljenjskih prostorov popolnoma smiselno in koherentno. Končno moramo priznati, da je harmoničnost mišljenjskega prostora, kakor ga prikazuje naš model, v realnosti pri posameznikih prav malo verjetna. Že dejstvo, da so visoko inteligentni ljudje poudarjeno nagnjeni pri razmišljanju k abstrakciji, kar pomeni, da se ta kvaliteta mišljenja v modelu povečuje, pri nadarjenih pa se povečuje nagnjenost h konkretnosti, je povsem jasno, da se model kocke spreminja v prizmo ali nekaj njej podobnega.

Kakor hitro pa pomislimo tako, kot smo, se nam naenkrat pojavi asociacija s sistemi kristaliziranja mineralov. Naš model strukture človeškega mišljenja namreč povsem ustreza teseralnemu sistemu kristaliziranja mineralov, medtem ko bi vse ostale oblike neharmoničnega mišljenja prav lahko primerjali s tetragonskim, monoklinskim in triklnskim sistemom kristaliziranja mineralov. Odpira se vprašanje, ali obstaja med tema dvema področjema skupen imenovalc. Dejstvo je, da vemo, zakaj nastanejo minerali, vemo tudi, kako nastanejo, ne vemo pa, kaj nam hoče narava povedati s tem. Charden, ki vidi celoten razvoj Zemlje od plinastega stanja do pojava človeka povsem kontinuirano, bi se verjetno strinjal s tem, da se neke zakonitosti pri človeku pojavljajo enako kot na nivoju mrtve materije, le da na višji stopnji razvoja. Kljub velikim uspehom na področju znanosti sta zaenkrat narava materije in njen razvoj za človeštvo še vedno skrivnostna.

Mišljenjski prostor, kakor smo ga prikazali v našem modelu je torej v latentnem pomenu v bistvu kristalast in ortogonalen. Toda dejstvo, da je ta le projekcija človekove osebnosti, nakazuje fantastično možnost, to je da je človekova osebnost v latentnem pogledu kristal s tremi Allportovimi vektorji kot so temperament, karakter in

sposobnosti. Ta spekulacija, ki ji elementov realnosti ni mogoče v celoti odrehati, bi lahko v psihologiji odprla povsem nove možnosti raziskovanja. Odprimo samo nekaj asociacij v zvezi s tem, za katere ne vemo ali so slučajne ali vzročno povezane. Sladkor, ki je temelj človekove presnove in s tem tudi energije, kristalizira v teseralnem sistemu. Kuhinjska sol, ki je fiziološkem pogledu zelo pomembna za delovanje človekove inteligentnosti, prav tako kristalizira v teseralnem sistemu. Že Rimljani so dobro misel znali pohvaliti z reko: *cum grano salis*. Naš namen ni, da bi v tem prispevku odpirali nove prostore proučevanja, pač pa se bomo vrnili nazaj na naš model strukture človekovega mišljenja.

Če bi hoteli zaradi večje razumljivosti pokazati odnos med kvalitetami mišljenja in sistemi kristalizacije mineralov, bi morali oblikovati iz tega sintezo. In ravno to bomo storili ter tako pokazali, kako je videti mišljenjski prostor v teseralnem, tetragonskem in monoklinskem sistemu:

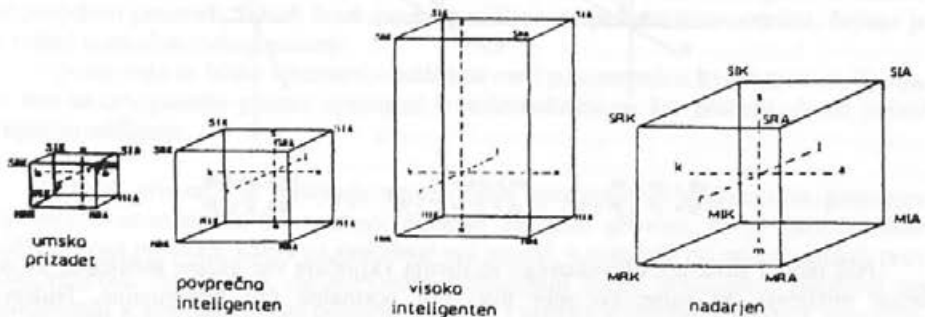
Naš model strukture človekovega mišljenja vključuje vse načine mišljenja. To so forme mišljenja, ki same po sebi niso niti normalne niti nenormalne. Njihova normalnost je odvisna od tega, kako so kvalitete mišljenja razporejene v mišljenjskem prostoru. Šele od tega je odvisno ali gre za mišljenje normalnih ali nenormalnih ljudi. Mišljenje normalnih ljudi je pravilno ali zmotno, medtem ko mišljenje abnormalnih ni niti pravilno niti zmotno, temveč drugačno, saj izvira iz poševnokotnega mišljenjskega prostora. Če gledamo nanj z vidika normalnih ljudi, se nam zdi spačeno, inferiorno ali nesmiselno, toda enako verjetno doživljajo mišljenje normalnih ljudje z abnormalnim mišljenjem. Avtizem je nekaj relativnega.

S tega vidika se tako odpirajo temeljne dileme zdravljenja duševno bolnih ljudi. Predpostavljati bi bilo mogoče, da se duševni bolniki po prestanem elektrošoku ali insulinskem komatoznem zdravljenju znajdejo ponovno v ortogonalnem mišljenjskem prostoru skoraj kot "novorojenčki". Ta duševni šok, pa naj si bo še tako opravičljiv z družbenih stališč, predstavlja za te ljudi tolikšno trpljenje, kakršnega ne more opravičiti noben cilj, zaradi katerega se vrača te ljudi v normalo. Mislimo, da so stališča antipsihiatrije, ob upoštevanju našega predhodnega razmišljanja, z mentalno-higienskega vidika znatno bolj pravilna.

Če bi z modelom človeškega mišljenja špekulirali na nivoju klinične psihologije, potem bi prišli do zaključka, da vsako zmanjševanje spiritualne komponente vodi v demenco oziroma k oligofreniji, zmanjševanje ostalih komponent pa k raznim drugim

oblikam nenormalnosti. Po drugi strani pa pomeni povečevanje materialne komponente izredno dobro dojetanje materialnega sveta. Povečanje ali pomanjšanje vektorskih komponent v miselnem prostoru daje pozitivne ali pa tudi negativne efekte, vodi v izredne kvalitete ali v psihopatije. V nasprotju s tem vodi povečevanje ali zmanjševanje kotov med tremi komponentami mišljenjskega prostora vedno v duševno obolenje. V zvezi s tem želimo poudariti, da so to špekulacije, ki jih nakazuje naš model. Lahko je kaj na tem, lahko pa tudi ne. Model daje izredno veliko možnosti razporejanja vektorjev glede na njihovo moč in smer in možno je, da temu ustrezajo tudi mišljenjski prostori ljudi.

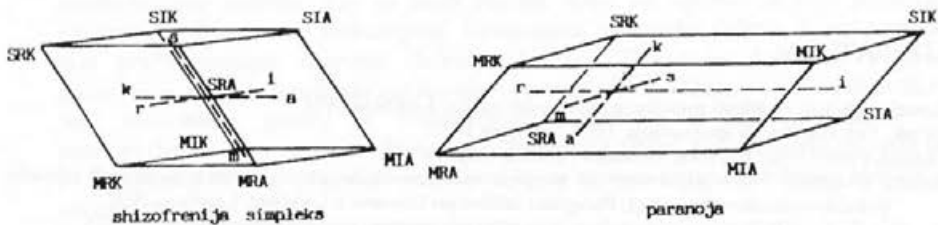
Da bi vsaj nekoliko podkrepili prej navedene špekulacije, bomo poskusili prikazati nekaj modelov mišljenjskega prostora različnih subjektov s ciljem, da opozorimo na vzgojno-izobraževalni, mentalno-higienski in poklicno-svetovalni vidik. Pri tem bomo izhajali iz modela kocke, za katerega menimo, da je mišljenjski prostor nadarjenih ljudi. Zaradi tega bo ortogonalna mreža v drugih modelih premaknjena iz njihovih težišč. To hkrati pomeni, da so ti ljudje, ki jih bodo predstavljali modeli, tudi v mišljenju resnično "premaknjeni", čeprav jih štejemo za "normalne". Najprej bomo prikazali štiri modele in jih obravnavali z vzgojno-izobraževalnega vidika:

Vsi štiri modeli mišljenjskega prostora so razporejeni na relaciji konkretno-abstraktno in to takoj pokaže, kako so vsidrani v stvarnosti. Drugi moment, ki je razviden iz tega prikaza, kaže na njihovo stabilnost v stvarnosti. Prva dva modela sta v labilnem položaju, tretji v stabilnem in četrti v indiferentnem. Iz tega sledijo množestvilne interpretacije. Končno je razvidno tudi to, na čem lahko sloni pouk. Pri umsko prizadetem predvsem na konkretnem, realnem in materialnem. Dojetanje stvarnosti je na nizkem nivoju in znanje počiva na predmetnem nivoju, kar pomeni, da so zaznave vzpodbujevalci osvojenega znanja. Tudi pri povprečno inteligentnih sloni pouk na konkretnem materialnem in realnem, vendar ostale tri komponente le omogočajo tudi mišljenje na spiritalnem nivoju, kjer se zahteva abstrahiranje, fantazija in posploševanje. Pri visoko inteligentnem sloni pouk predvsem na abstraktnem in spiritalnem. To je pouk "z glavo", ki ne zahteva veliko povezave s stvarnostjo, temu primerni pa so tudi rezultati učenja. Pojmi pri visoko inteligentnem so na nivoju abstraktnih in nimajo posebej velike zveze s stvarnostjo. Pouk pri nadarjenih lahko sloni na katerikoli komponenti miselnega prostora, najbolje pa je, če je celosten. Tu si analiza in sinteza sledita z roko v roki, oblikovani pojmi pa imajo značaj generatorov. Tu moramo opozoriti, da večina učiteljev za tak pouk ni usposobljenih. Pojmi, ki se oblikujejo v miselnem prostoru subjektov in so nakazani z zgoraj prikazanimi modeli, niti zdaleč

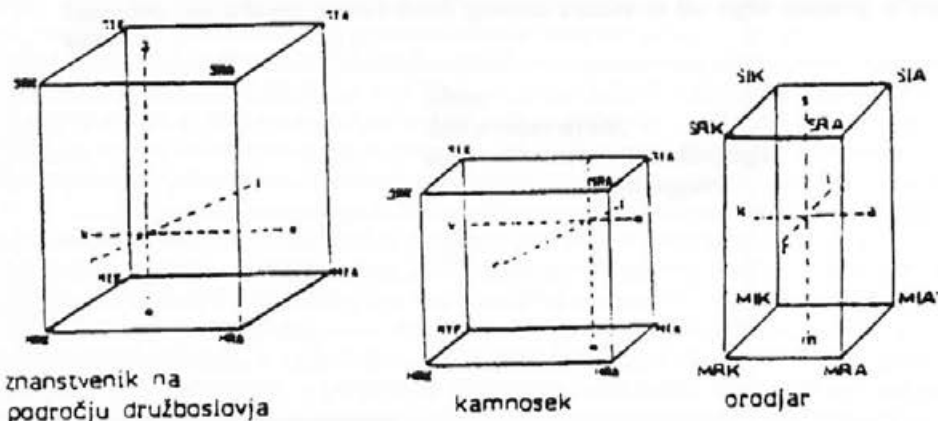
niso enaki. Pri umsko prizadetem subjektu se zaključi oblikovanje pojma na nivoju delnega posploševanja predstav. Pri povprečno inteligentnem subjektu imajo pojmi naravo abstraktov, ki pa niso izgubili stika s stvarnostjo. Pri visoko inteligentnih subjektih so pojmi tudi na ravni abstraktov, ki pa so odtrgani od stvarnosti in realnega sveta, nasprotno pa so pojmi pri nadarjenih zelo dobro povezani z realnostjo in imajo značaj generatorov, to je pojmov z izredno asociacijsko močjo.

Praktična vrednost mišljenjskega prostora ima svoj pomen tudi pri razumevanju duševno bolnih subjektov. Zato želimo prikazati dva mišljenjska prostora, kakor naj bi bila videti po naših predpostavkah, ki vključujejo tudi naš model. Tako bomo z mentalno-higienskega vidika skušali prikazati mišljenjski prostor dveh duševno bolnih subjektov:

V zvezi z narisanima modeloma se najprej opravičujemo psihiatrom, če nismo v celoti zadeli z mišljenjskim modelom obe formi skicofrenije, toda naš cilj je bil predvsem ponazoritev, kakršno pač zmoremo. Kljub temu mislimo, da tudi taka nenatančna ponazoritev lahko veliko pripomore k razumevanju duševno bolnih subjektov.

Končno lahko pogledamo še to, kakšno uporabnost ima naš mišljenjski model pri poklicnem usmerjanju. Že prej smo nakazali, da bi bilo mogoče izdelati test, ki bi meril pri subjektih stopnjo razvitosti posameznih načinov mišljenja. Tak test bi bilo seveda mogoče narediti, toda za poklicno usmerjanje to še ne bi zadoščalo. Treba bi bilo preučiti tudi modele mišljenjskega prostora pri posameznih poklicih. Kako pomembno bi bilo to, pokaže naslednji prikaz:

Tudi v tem primeru ni mogoče razpravljati o tem, ali so mišljenjski modeli postavljeni pravilno, so pač avtorjeva projekcija znanja in njegovih izkušenj. Ne glede na to je povsem jasno, da bi poklicno usmerjanje, ki bi temeljilo na stopnji razvitosti načinov mišljenja pri subjektih v odnosu na mišljenjske modele posameznih poklicev, ne ostalo na 80% verjetnosti točne napovedi uspešnosti subjekta v danem poklicu, temveč bi se dvignilo daleč čez ta nivo.

Tako kot je Guilfordov model strukture intelekta doživel veliko kritike in oblikovanja vzporednih podobnih modelov, tudi pričakujemo, da se bo godilo z našim modelom. To po našem mišljenju ni narobe, zakaj namen, za katerega smo ga uporabili, je v bistvu opravičil njegovo oblikovanje. Lahko se celo zgodi, da bodo drugi avtorji iz tega modela izvlekli še mnoge stvari, ki jih sami nismo opazili zaradi naše omejitve na problem nadarjenih.

LITERATURA:

- Trstenjak, Anton: Problemi psihologije, Slovenska matica, Ljubljana 1976.
Pečjak, Vid: Psihologija spoznavanja, DZS, Ljubljana 1975.
Chardin, Pierre: Pojav Človeka, Mohorjeva družba, Celje 1978.
Jurman, Benjamin: Novo pojmovanje in merjenje nadarjenosti, projekt Odkrivanje nadarjenih učencev, poročilo o raziskovalni nalogi, Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, Ljubljana 1992.
Kvaščev, Radivoj: Psihologija stvaralaštva, Izdavaško informativni centar studenata, Beograd 1975.